



# Likeverdige helsetjenester til den samiske befolkningen?

---

## LEDER

KATRINE JOHANSEN ERKE

katrinejerke@hotmail.com

Katrine Johansen Erke er LIS1-lege i Karasjok og leder for Samisk legeforening. Forfatteren har fylt ut ICMJE-skjemaet og oppgir ingen interessekonflikter.

MÁRET LÁJLÁ NEDREJORD

Máret Lájlá Nedrejord er fastlege i Karasjok, underviser på Finnmarksmodellen, UiT Norges arktiske universitets og er styremedlem i Samisk legeforening. Forfatteren har fylt ut ICMJE-skjemaet og oppgir ingen interessekonflikter.

---

## 6. februar, samefolkets dag, markerer det første samiske landsmøtet i Trondheim i 1917. Dagen var et vendepunkt for samisk folkerettslig og demokratisk likeverd, men når vil vi oppnå likeverd i helsetjenesten!

Samenes nasjonaldag, som har vært feiret siden 1993 (1), gir oss en anledning til å fokusere på samisk helse og samiske helsetjenester. Samiske pasienter har på samme måte som den øvrige befolkningen behov for helsetjenester hvor de blir anerkjent, forstått, informert og behandlet i lys av sin språk- og kulturbakgrunn.

Samenes historie med kolonialisering, assimilering og diskriminering har satt dype spor. Tap av samisk språk og identitet har påvirket en stor del av befolkningen over flere generasjoner. Etter over 100 år med ødeleggende fornorskning begynte man på 1970-tallet å gjenreise det samiske samfunnet (2). En sammenhengende undertrykkelse av samisk språk, tradisjon og samfunnsorden måtte repareres og kultur og språk revitaliseres. Den dagsaktuelle spillefilmen «Ellos Eatnu» eller «La elva leve» er en sterk dramatisering av den tyngste rettighetskampen samene har gjennomgått i moderne tid, den samiske motstanden mot utbygging av Alta-Kautokeino-vassdraget fram til 1981.

*«Samenes historie med kolonialisering, assimilering og diskriminering har satt dype spor»*

I kjølvannet av denne rettighetskampen tok flere samiske leger initiativ til å utvikle spesialisthelsetjenester for den samiske befolkningen (2). Etableringen av Samisk legeförening i 1984 skjedde samtidig med etableringen av Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk i Karasjok. Her ble også et somatisk spesialistlegesenter for den samiske befolkningen opprettet av en gruppe samiske legespesialister tre år etter. Senteret var delvis finansiert av Helse- og sosialdepartementet og øremerket som et tilbud til den samiske befolkningen. Ikke bare var disse etableringene avgjørende for utviklingen av en samisk tilrettelagt helsetjeneste i Finnmark, de ga også inspirasjon til de samiske miljøene i alle de fire nasjonalstatene der det bor samer (2).

Med foretaksmodellen i 2002 ble de samiske spesialisthelsetjenestene i Karasjok underlagt Finnmarkssykehuset. Dette førte til at det opprinnelige selvstyret for det samiske spesialisthelsetilbudet ble overtatt av ledelsen ved Finnmarkssykehuset. Helse- og omsorgsdepartementet delegerte dermed ansvaret for spesialisthelsetjenesten for den samiske befolkningen til det regionale helseforetaket Helse Nord (3). Sametinget inngikk i 2018 en samarbeidsavtale med Helse Nord om samisk spesialisthelsetjeneste (2,4). Tjenesten ble da organisert i en egen klinikk, Sámi klinihkka, med mål om å gi likeverdige helsetjenester til den samiske befolkningen innen somatikk, psykisk helsevern og rus- og avhengighetsmedisin. Helsetilbudet gjelder også for den øvrige befolkningen i Finnmark samt for samer fra andre deler av landet og fra enkelte fylker i Sverige og Finland.

Avtalen var begrunnet i Grunnloven paragraf 108 (sameparagrafen) (5) og i FNs ILO-konvensjon nr. 169, art. 25, punkt 1 (6), som tilsier at urfolk skal gis tilfredsstillende helsetjenester for at de «kan nyte godt av så høy fysisk og mental helsemessig standard som mulig». Tilbudene i Sámi klinihkka har vært godt mottatt av både samiske og ikke-samiske pasienter.

Samisk legeförening har i alle år vært en engasjert bidragsyter for et samisk fagmiljø i spesialisthelsetjenesten. De senere årene har imidlertid foreningen uttrykt bekymring for den pågående negative utviklingen som vi ser i helseforetaket. Nedskjæringer i antall stillinger, rivalisering innad i foretaket mellom klinikkene samt mangelfullt selvstyre svekker Sámi klinihkkas opprinnelige visjon.

### *«Nedbyggingen har reist spørsmål om et lokalt helseforetak kan og skal ivareta oppgaven med å forvalte en nasjonal helsetjeneste»*

Nedbyggingen har skapt stor bekymring blant samiske politikere, helsepersonell og pasienter og har reist spørsmål om et lokalt helseforetak kan og skal ivareta oppgaven med å forvalte en nasjonal helsetjeneste. Dette er spesielt knyttet til at tjenesten nå ikke er i samsvar med ILO-konvensjonen og urfolks rett til med- og selvbestemmelse. Sametinget og Samisk legeförening har derfor tatt til orde for at Sámi klinihkka må organiseres på et høyere nivå og med ivaretagelse av samisk medbestemmelse.

Fra 6. februar 1917 og til i dag er det tatt mange tak for å sikre samenes rettigheter i Norge. Arbeidet for en likeverdig helsetjeneste er etter snart 40 års innsats likevel ikke i mål. Hvor mange flere tiår skal det gå?

---

## REFERENCES

1. Lovdata. Den samiske nasjonaldagen 6. februar. [https://lovdata.no/artikkel/den\\_samiske\\_nasjonaldagen\\_6\\_februar/1388#:~:text=februar-6.,Metodi%20kirken%20i%20Trondheim%20i%201917](https://lovdata.no/artikkel/den_samiske_nasjonaldagen_6_februar/1388#:~:text=februar-6.,Metodi%20kirken%20i%20Trondheim%20i%201917) Lest 31.1.2023.
2. Nergård JI. Samisk helsetjeneste under norsk forvaltning. <https://www.sagat.no/samisk-helsetjeneste-under-norsk-forvaltning/19.32951> Lest 31.1.2023.
3. Nord H. Spesialisthelsetjenester til de samiske befolkningen. <https://helse-nord.no/Documents/Fagplaner%20og%20rapporter/Samiske%20helsetjenester/Strategi%20Spesialisth>

elstjenester%20til%20den%20samiske%20befolkningen%20-%20bokm%C3%A5l.pdf Lest 31.1.2023.

4. Sametinget HN. Samarbeidsavtale mellom Sametinget og Helse Nord RHF.

[https://innsyn.onacos.no/sametinget/mote/norsk/wfdocument.ashx?](https://innsyn.onacos.no/sametinget/mote/norsk/wfdocument.ashx?journalpostid=2018003294&dokid=778397&versjon=1&variant=A)

[journalpostid=2018003294&dokid=778397&versjon=1&variant=A](https://innsyn.onacos.no/sametinget/mote/norsk/wfdocument.ashx?journalpostid=2018003294&dokid=778397&versjon=1&variant=A) Lest 31.1.2023.

5. Kongeriket Norges Grunnlov. § 108. [https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17#KAPITTEL\\_5](https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17#KAPITTEL_5)

Lest 31.1.2023.

6. Konvensjon om urbefolkninger og stammefolk i selvstendige stater ILO nr. 169. Artikkel 25, pkt. 1.

[https://lovdata.no/dokument/TRAKTAT/traktat/1989-06-27-2/KAPITTEL\\_5#a25](https://lovdata.no/dokument/TRAKTAT/traktat/1989-06-27-2/KAPITTEL_5#a25) Lest 31.1.2023.

---

Publisert: 6. februar 2023. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.23.0074

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2023. Lastet ned fra tidsskriftet.no 19. juli 2023.